

Голас Радзімы

ВЫДАННЕ БЕЛАРУСКАГА
ТАВАРЫСТВА
ПА КУЛЬТУРНЫХ СУВЯЗЯХ
З СУАЯЧЫННІКАМІ
ЗА РУБЯЖОМ

№ 44 (1051), Кастрычнік 1968 г.

Год выдання 13-ы

Цана 2 кап.

1918

1968

Годы, авеяныя славай

Нялёгка нам, камсамольцам шасцідзсятых гадоў, прыгадаць імёны ўсіх, хто на працягу пяцідзсятгадовага шляху будаваў, ваяваў, аднаўляў разбуранае, хто загінуў у барацьбе са шматлікімі ворагамі Радзімы. 90 мільёнаў савецкіх людзей былі ў шэрагах ВЛКСМ.

2 тысячы маладых рэвалюцыянераў у грозны васемнаццаты год заявілі аб сваім адзінстве з партыяй. 29 кастрычніка 1918 года яны прыслалі на свой першы з'езд у Маскву дэлегатаў.

Так пачалася біяграфія камсамола, біяграфія саюза, напісаная пад грукат кананады на палях грамадзянскай вайны.

24 верасня 1920 года ў Мінску адбыўся I з'езд камсамола Беларусі. З гэтага часу рэспубліканская арганізацыя існуе як нацыянальны Камуністычны Саюз Моладзі Беларусі.

У гісторыю Ленінскага камсамола перыяд мірнага будаўніцтва ўвайшоў сімвалам камсамольскай рамантыкі — Магніткай, Днепрагэсам, Камсамольскан-на-Амуры, Ішлі бурныя гады індустрыялізацыі краіны, калектывізацыі сельскай гаспадаркі. Разам з усімі савецкімі людзьмі камсамольцы самааддана змагаліся за выкананне планаў першай пяцігодкі, за перабудову вёскі на сацыялістычны лад. За гады першай пяцігодкі па пучкоўках камсамола на новабудойлі было накіравана 350 тысяч юнакоў і дзяўчат. Быў аб'яўлены паход моладзі за павышэнне культуры ў горадзе і вёсцы. У выніку работы, праведзенай партыяй і камсамолам, агульная пісьменнасць нашай рэспублікі ў сакавіку 1932 года

складала 80 працэнтаў супраць 31,5 працэнта ў 1920 годзе. У рэспубліцы былі падрыхтаваны кадры спецыялістаў народнай гаспадаркі, выхадцаў з рабочых і сялян.

Гродзенскі гісторыка-краязнаўчы музей захоўвае меч колішняга нямецкага рыцара з надпісам: «Пі кроў». Даўно спархнеў у беларускай зямлі крыважэрны гаспадар мяча, але яго следам спрабавалі ісці многія захопнікі.

У цяжкую часіну заўсёды ярка раскрываўся характар народа, выяўлялася ўсё лепшае і каштоўнае, увасобленае ў маладым пакаленні: любоў да свабоды, свяшчэнная нянавіць да ворага, гатоўнасць да самаахвярнасці. Асабліва праявіліся гэтыя якасці ў гады Вялікай Айчыннай вайны. Баявыя справы выхаванцаў Ленінскага камсамола ў гады барацьбы з нямецка-фашысцкімі захопнікамі ўвайшлі яркай старонкай у гераічны летапіс савецкага народа. У першыя дні вайны па закліку ЦК ВЛКСМ 900 тысяч камсамольцаў пайшлі ў Чырвоную Армію. Кожны камсамалец лічыў сябе мабілізаваным на барацьбу з ворагам.

Маладое пакаленне, якому выпала абараняць Айчыну ад фашысцкага нашэсця, нарадзілася і вырасла пры Савецкай уладзе. Яно шчодро карысталася здабыткамі сацыялізма. З сацыялістычнай звязана сучаснае і непарыўна звязана будучае моладзі. Вось крыніца таго масавага гераізму камсамольцаў і моладзі, які ў многім забяспечыў перамогу.

У невялікім гарадку Обалі ёсць музей камсамольскай

Арсень ВАНІЦКІ, сакратар ЦК ЛКСМ Беларусі

славы. Пра многае расказваюць яго залы...

Ад фашысцкай кулі ў 19 гадоў памёрла сакратар падпольнага Любчанскага райкома камсамола Люся Сячко...

Наперадзе байцоў ішоў у атаку камсорг батальён гамяльчанін Барыс Царыкаў, якому за дзень да яго семнаццацігоддзя было прысвоена званне Героя Савецкага Саюза...

Шаснаццацігадовы камсамалец Мікалай Гойшык з Івацэвіцаной свайго жыцця перагардзіў шлях варожаму эшалону, які спяшаўся на фронт...

На Пулкаўскіх вышынях паблізу Ленінграда праславіў сябе снайпер камсамалец з Быхаўшчыны Хвядос Смалячкоў.

Сыны і дачкі Беларусі ваявалі з фашыстамі ў Польшчы, Чэхаславакіі, Балгарыі, Югаславіі, Францыі, Італіі.

Яшчэ дыміліся пасля вайны руіны Мінска, а побач з лозунгам «Няхай жыве доблесная пераможная Чырвоная Армія» маладыя рукі прымацавалі ўжо заклік: «Хутчэй адновім сталіцу Беларусі — родны Мінск».

Па пучкоўках камсамола Беларусі больш за 30 тысяч маладых патрыётаў адбудовалі Мінск, Віцебск, Гомель і іншыя гарады, узнімалі з попелу спаленыя вёскі, будавалі заводы. У маі 1946 года камсамольцы Мінска звярнуліся з заклікам да моладзі рэспублікі пачаць будаўніцтва трактарнага і аўтамабільнага заводаў.

Клапатлівыя і моцныя мала-

дыя рукі лячылі параненую вайной рэспубліку.

Складаныя і адказныя задачы ставіць перад Ленінскім камсамолам сённяшні дзень. Амаль палову насельніцтва нашай краіны складае моладзь. З кожнай тысячы інжынерна-тэхнічных работнікаў 430 — маладыя людзі. 45 працэнтаў моладзі сярод навуковых супрацоўнікаў. З кожнай тысячы токараў 700 — маладыя рабочыя. Маладзей за 30 гадоў кожны трэці работнік літаратуры і мастацтва.

Маладое пакаленне прымае на свае плечы ўсё большы і большы цяжар тых задач, якія стаяць перад грамадствам. У сувязі з імклівым развіццём народнай гаспадаркі, нараджэннем новых галін прамысловасці павышаюцца патрабаванні да прафесіянальнай кваліфікацыі.

Характэрнай рысай работы камсамола ў наш час з'яўляецца рознабаковасць. Саюз моладзі ў нашы дні аб'ядноўвае ў сваіх радах большасць маладых рабочых і калгаснікаў, вучняў і маладой інтэлігенцыі. У сувязі з гэтым усё больш і больш прыкметным становіцца ўклад камсамола ва ўсе галіны народнай гаспадаркі, навукі, культуры.

Пасля заканчэння сельскагаспадарчага тэхнікума Ганна Гарнак была накіравана на работу ў Аршанскі раён. Працавала аграномам калгаса, сакратаром камсамольскай арганізацыі. Паступіла на завочнае аддзяленне Беларускай сельскагаспадарчай акадэміі ў Горках. Сёння Ганна Гарнак — дырэктар саўгаса «Бабінічы». Ей 26 гадоў...

Свінарка калгаса «17 верасня» Столінскага раёна Ніна Бакунец у 22 гады атрымала званне Героя Сацыялістычнай Працы...

Яшчэ ў камсамольскім узросце атрымліваюць ступень доктара навук Уладзімір Спрынджук і Уладзімір Платонаў...

У 23 гады Галіна Лагунова выбіраецца намеснікам Старшыні Вярхоўнага Савета БССР...

Ва ўсіх кутках краіны выконваюцца песні, напісаныя маладым кампазітарам Ігарам Лучанком...

Сотні славурых імён, тысячы патрэбных народу гераічных спраў. Сёння 840-тысячны атрад камсамола Беларусі, аб'яднаўшы ў сваіх радах лепшых сыноў і дачок нашага народа, умацоўваючы свае рады ў буднях вялікіх будоўляў, у штодзённым жыцці становіцца ўсё больш і больш прыкметнай сілай грамадства. Традыцыі Ленінскага камсамола, якія ствараліся ў першыя гады Савецкай улады, загартоўваліся ў барацьбе з нястачай, з ворагамі Радзімы, у барацьбе за ўмацаванне ідэй сацыялізма, сягоння працягваюцца. Яны — у працы будаўнікоў ударных камсамольскіх аб'ектаў, у справах маладых наватараў і рацыяналізатараў, перадавікоў сельскай гаспадаркі, у творчых здабытках вучоных і інжынераў.

Ленінскі камсамол пражыў 50 гераічных год. За гэты час ён стаў школай выхавання моладзі, у якой юнакі і дзяўчаты вучацца любіць сваю Радзіму, быць вернымі прадаўжальнікамі справы Леніна.

КРАСУЕ «ЧЫРВОНАЯ НІВА»

Ёсць на Палессі вёска Буркі — цэнтральная сядзіба вялікага і заможнага калгаса «Чырвоная ніва». Мясцовыя хлеба-робы не раз здзіўлялі суседзяў: зямля, здаецца, аднолькавая, а ўраджай адменны, з чаго б гэта? У адказ буркоўцы паказваюць свае рукі.

А як спяваюць у Бурках, як танцуюць! Хлопцы з суседніх вёсак любяць завітаць вечарамі ў Буркі. І пасля іх настойлівых візітаў вёска недалічваецца то адной, то другой прыгажуні.

Любяць сваю вёску жыхары. Ды і як не любяць яе! Уся яна ў таполях і яблынях. Дамы прыгожыя, пад шыферам, з рознакаляровымі акніцамі.

Даводзілася мне і раней бываць у гэтых мясцінах. Але кожны год, прыязджаючы зноў, я з хваляваннем углядаюся ў аблічча вёскі, заўважаючы ўсё новае і новае радасныя перамены.

У мінулым годзе даход калгаса ад усіх галін гаспадаркі склаў 739 тысяч рублёў, а ў гэтым годзе запланавана атрымаць 762 тысячы рублёў.

— Думаю, будзе не менш 780 тысяч рублёў, — кажа старшыня арцелі Ігнат Яловік.

Упэўненасць Ігната Аляксандравіча грунтуецца на тэхнічнай аснашчэнасці калгаса, на працоўным энтузіязме яго людзей: такіх, як Іван Кулай, Іван Зеляноўскі, Міхаіл Шкурко і многіх іншых.

Бацька Івана Кулая Васіль быў у ліку першых стваральнікаў калгаса ў вёсцы. Затым доўгія гады ўзначальваў паліводчую брыгаду. За сваю працу незадоўга да вайны быў адзначан ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга. Калі надыйшло ліхалецце, Васіль Кулай разам з іншымі аднавяскоўцамі пайшоў абараняць ад фашыстаў родную зямлю. Не давялося Івану больш убачыць бацьку. І зараз, праходзячы каля помніка, на якім сярод 170 імён загінуўшых аднавяскоўцаў залатымі літарамі напісана прозвішча Васіля Кулая, Іван прыпамінае апошнія словы бацькі:

— Сынку, цвёрда стой на зямлі, любі яе!

І камуніст Іван Кулай выконвае бацькоўскі наказ. Як і бацька, ён ўзначальвае брыгаду. У 1966 годзе Іван Кулай быў узнагароджаны ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга.

Гэзкі старшыні юрка праскоўчы паміж абмалочаных стагоў хлеба і прыпыніўся на ўзлеску, каля бульбаўборачнага камбайна.

— Як справы, Іван Васільевіч? — спытаў старшыня брыгадзіра. — Шмат выкапалі?

— Ды вось, заканчваем дзесяты гектар. Добрая ўрадзіла ў гэтым годзе бульба. Адна ў адну! Не менш як 200 цэнтнераў з гектара будзе. — І брыгадзір падаў старшыні бульбину вагой з добры фунт.

Сёлета брыгада Івана Васільевіча сабрала па 21,7 цэнтнера пшаніцы з гектара, па 14,7 цэнтнера жыта, па 5,7 цэнтнера льносемя.

Добра аплочваецца і праца сялян. Бухгалтар калгаса Пётр

ца. Міма Пянернага пасёлка, часовага жылля будаўнікоў, спяшаюцца блакітныя ЗІЛы, суровыя МАЗы. Над імі — пыльныя воблакі. Машыны спяшаюцца на пляцоўку, дзе наваеселле ўваходзіць у звычай, дзе разгортваецца фронт работ на ўзвядзенню помпавых станцый, аб'яднанага дапаможнага корпуса і іншых аб'ектаў.

Унізе прыціхлае пад паўднёвым сонцам свеглае возера. У ім плюхаюцца хлапчкі. На беразе пасецца статак кароў, якія лянюць адмахваюцца ад аваднёў. Здаецца, яны пасуцца тут у апошні раз.

Жнівень 1966 года. На галоўным участку закончана будаўніцтва вытворчай базы. Уступілі ў строй растварабетонны завод, механічныя майстэрні, чыгуначная ветка, цэнтральныя склады. Вядзецца мантаж днішча блочна-помпавай станцыі, праз якую будзе ажыццяўляцца тэхнічнае водазабеспячэнне ДРЭС. Побач гатовы катлаван для галоўнага корпуса.

На будоўлі з'явіліся свае кадры — выпускнікі Лукомльскага прафесійна-тэхнічнага вучылішча.

У будучага горада ўжо ёсць імя — Новалукомль. Зрабіў ён і першыя набывкі: шэсць шматпавярховых дамоў, клуб на 500 месц, хлелікарню, лазню. Будуецца школа на 960 месц, кіна-тэатр, гандлёвы цэнтр.

— Абжываемся палененьку, — гавораць гэта, М. Пляханаў меў на ўвазе сваю сям'ю ў прыватнасці і будаўнікоў наогул: ён атрымаў новую кватэру.

— Думаю тут ужо асесці назаўсёды, — задуманна гаворыць Мікалай Фёдаравіч, — сыны мае будуць працаваць на ДРЭС. Можна, усе тры, а, можа, двое. Старэйшага выдаўна ў армію праводзіў. Шкадаваў, што без яго тут пачнецца самае галоўнае. Нічога, і на яго долю хопіць.

Дашук не без гордасці назваў мне сумы заробаткаў калгаснікаў.

Пастух Тарас Раманюк у маі месяцы атрымаў 233 рублі, а Мікалай Шкурко, таксама пастух, на 40 рублёў больш. Даярцы Галіне Жураўскай было выплачана 156 рублёў, а Шкурко Ганна зарабіла 166 рублёў. Свінарка Моця Савенка за чэрвень месяц атрымала 235 рублёў. Добрая заробкі і ў паліводчых брыгадах. За месяц калгаснік атрымлівае ад 90 да 200 рублёў.

У вёсцы Буркі прыгожы дом культуры з залай на 300 месц, кінаўстаноўкай, пакоямі для працы гурткаў мастацкай самадзейнасці і багатай бібліятэкай. Звыш 1 500 экзэмпляраў газет і часопісаў, па 3—5 на кожны двор, вышываюць жыхары калгаса.

Праўленне і яго старшыня не спыняюцца на тым, што зроблена. Цяпер нікога не здзівіш ні тэлевізійнымі антэнамі пад дахамі дамоў, ні электрычнасцю ў хатах, ні канцэртамі ў клубе. Усё гэта стала звычайнай з'явай у жыцці былых палешукоў. Жыццё ідзе наперад, і кожны новы дзень прыносіць пацвярджэнні невычарпальных магчымасцей калгаснага ладу.

Г. БЯЛЬКЕВІЧ.

Многа цікавых спраў у моладзі Брэсцкага дывановага камбіната. Па ініцыятыве камсамольскай арганізацыі праведзены конкурс на лепшага рабочага па прафесіях, арганізаваны экскурсіі ў гарады-героі. Самадзейныя артысты камбіната часта выступаюць у падшэфным калгасе. НА ЗДЫМКУ: камсорт прадзільнага цэха Надзея ДЗЯМЧУК.

Фота Н. АМЕЛЬЧАНКІ.

З акна відаць бераг возера. Шызыя хвалі набягаюць адна на адну, абмываюць прыбярэжны пясок. Здаецца, вось-вось дакацяцца яны да тоненькіх дрэўцаў нядаўна высаджанага сквера. Побач са скверам — стадыён. Адсюль толькі што пайшлі футбалісты. Па вуліцы прыбраны дзяўчаты спяшаюцца ў «Лукамор'е». Так назвалі будаўнікі свой новы клуб.

Кастрычнік 1968 года. Вось што значыць не быць тут два гады. Нават чаканае стала нечаканым. Цяпер будоўлю не толькі чуюць, але і бачыш на адлегласці. У возера з'явіўся добры арыентыр — 250-метровая труба. Гэта самае высокае збудаванне Беларусі. Здалёк яна падобна на гіганцкі стэта-

скоп, праз які неба слухае сэрцабіцце зямлі. А калі вецер разгоніць хмары і аголіць нябесны блакіт, здаецца, што гэта труба злучае два велізарныя вадаёмы, якія дораць адзін аднаму сваю сіняву. Колькі ж працы спатрэбілася, каб ўзвесці гэта збудаванне? На мове інжынераў адказ гучыць будзённа: у фундамент і ствол трубы ўкладзена каля дзесяці тысяч кубаметраў бетону, 650 тон арматуры. Пакарыццелі вышыні — брыгада Міхаіла Дзенісенкі, трубаўкладчыкі Леанід Лазараў, Міхаіл Малькоў, Валянцін Бібіксанаў, ліфцёр Мікалай Далгуніц. Вось і ўсё. Будаўнікі не прывыклі аб сваіх справах гаварыць многа. Няхай справы самі гавораць за сябе.

Лукомльская ДРЭС на поўную магутнасць — 2 400 тысяч кілават — павінна запрацаваць у 1971 годзе. Магутнасць першага агрэгата — 300 тысяч кілават. Гэта значыць, што сёння будаўнікі па-сутнасці рыхтуюць да пуску амаль дзесяць станцый, падобных на БелДРЭС. Гатовы дапаможныя службы, ачышчальныя збудаванні, адміністрацыйны будынак. Усе намаганні сканцэнтраваны на галоўным корпусе — сэрцы станцыі. Каб гэта сэрца білася бесперабойна, у кожныя тры гадзіны топкі катлоў будуць спальваць эшалон паліва. Для ахаладжэння пары кандэнсатараў турбін патрэбна будзе 300 тысяч тон вады ў гадзіну — цэлая рака. А яшчэ трэба паклапаціцца аб чысціні вады ў возеры, каб у ім паранейшаму жыла рыба... Гаворачы аб аб'ёмах работ, што прадстаіць і ўжо выкананы, інжынеры аперыруюць пяцішасцізначнымі лічбамі. Здаецца, што ўрываешся ў вобласць астраноміі. Але не, гэта звычайныя зямныя клопаты. Такое жыццё. Яно змяняе наваколле з казачнай хуткасцю.

На самай справе, учора першыя будаўнікі жылі ў палатках, у кіно хадзілі за некалькі кіламетраў у навакольныя сёлы, а сёння ў іх кватэрах газ, электрычнасць, гарачая вада, у іх распараджэнні сталовыя, магазіны, камбінат бытавога абслугоўвання, клуб, кіна-тэатр, лодачная станцыя, спартзалы, пляцоўкі. Рыхтуюцца да здачы інтэрнаты, гасцініца з рэстаранам, шырокаэкранны кіна-тэатр, бальнічны комплекс. Новалукомль расце.

Фота Г. УСЛАВА.

М. ІВАНОЎ.

СЕГОДНЯ В НОМЕРЕ

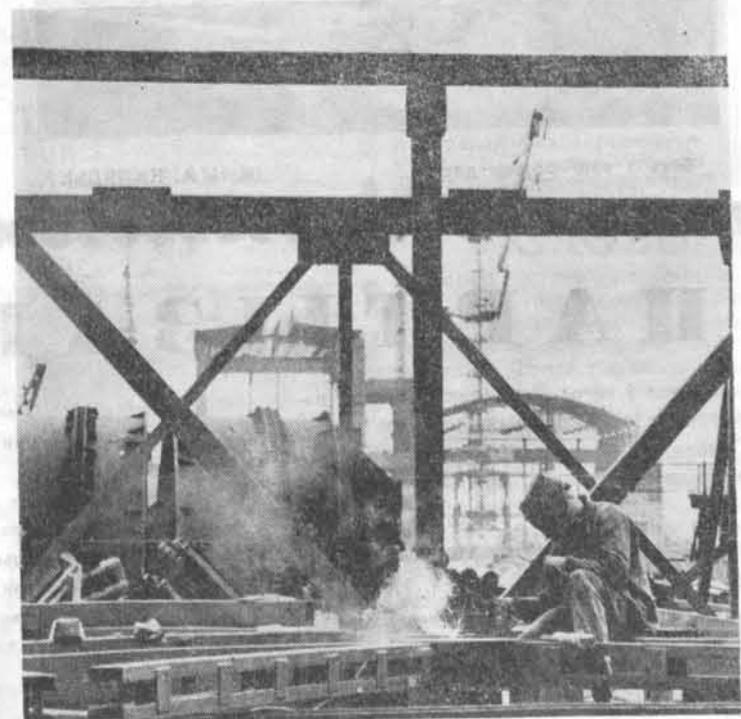
ДЛЯ ТЕХ, КТО НЕ ЧИТАЕТ ПО-БЕЛОРУССКИ

Биография комсомола началась под гул канонады на полях гражданской войны. Родился комсомол 29 октября 1918 года. Вместе со всем советским народом комсомольцы самоотверженно боролись за выполнение плана первой пятилетки, за перестройку деревни на новый лад, за ликвидацию неграмотности в стране. В трудный для Родины час Великой Отечественной войны советские юноши и девушки были на переднем крае борьбы. В первые послевоенные годы заботливые молодые руки лечили израненную войной республику, восстанавливали города и села, строили новые заводы и фабрики. Сегодня 840-тысячный отряд комсомола Белоруссии объединяет в своих рядах лучших сыновей и дочерей нашего народа («ГОДЫ, АВЕЯНЫЯ СЛАВАЙ», 1 стр.).

«СОНЦА УЗЫХОДЗІЦЬ НАД ЛУКОМЛЕМ» (2—3 стр) — так называется статья, в которой рассказывается о строительстве Лукомльской ГРЭС, начавшемся ранней весной 1963 года. В 1964 году прокладываются подъездные пути, готовится промышленная площадка, строятся жилые дома, намечается место для клуба, детского сада. Это сотая, тысячная доля того, что должно быть сделано. Август 1966 года — на главном участке закончено строительство производственной базы. У города появилось свое имя — Новолукомль. 1968 год — вчерашние строители жили в палатках, а сегодня в их квартирах газ, горячая вода, в их распоряжении столовые, магазины, комбинат бытового обслуживания, клуб, кинотеатр, спортзалы. Новолукомль растет.

Евгений Заруцкий из Австралии, уроженец города Столбцы, покинул свою Родину много лет назад, но воспоминания о детстве и юности живут и сегодня в его памяти. Е. Заруцкий обратился в редакцию «Голосу Радзімы» с просьбой рассказать о его родном городе и, если возможно, поместить фотографию дома, где он родился. О белорусском городе Столбцы рассказывается в статье «СЛЯДАМІ ВАШАГА МАЛЕНСТВА» (4—5 стр.).

Недавно в Белорусскую государственную библиотеку имени Ленина прибыли книги, на одной из которых было написано: «Библиотеке В. И. Ленина с уважением и приятными воспоминаниями молодости». Автор этих книг (назовем его К.) живет за границей. Что привело его туда? В 1937 году его, студента 4 курса, арестовали и посадили в тюрьму. Может быть, он и не был виновен, но такая судьба в то время постигла не его одного. Когда началась война, настоящие патриоты забыли свои личные обиды и с оружием в руках встали на защиту социалистического Отечества. К. этого не сделал, он пошел служить немцам, в своих стихах называл фашистскую оккупацию «счастливым днем». Прошли годы. Многие из тех, чья судьба была сходной с судьбой К., кто во время гитлеровской оккупации печатал свои произведения в фашистских изданиях, отреклись от всего, что было написано под влиянием обиды и страха. Но К. остался на своих прежних позициях: мстить так и осталась его литературным кредо. Под покровом объективности он пытается представить читателю в искаженном свете тяжелое, но героическое довоенное время («ПАД ВЭ-ЛЮМАМ АБ'ЕКТЫЎНАСЦІ», 7 стр.).

Ідзе вялікая будоўля на Лукомлі.

СЛЯДАМІ ВАШАГА МАЛЕНСТВА

Добры дзень, мой суайчыннік! Калі рэдакцыя даручыла мне выканаць вашу просьбу, я ўздўся за яе ахвотна. Было прыемна чытаць ваш ліст, у якім адчуваецца і глыбокі сум па родных мясцінах, і шчырае пачуццё любові да Радзімы. Словамі Якуба Коласа з «Новай зямлі» вы выказваеце пякучае жаданне «прайсці яшчэ раз, азірнуцца» па тых дарогах, дзе бегалі хлапчуком. Дык адправімся ж разам у ваш родны горад і пройдземся слядамі вашага маленства!

З Мінска да Стоўбцаў штодня ходзяць пяць прыгародных цягнікоў, праз станцыю Стоўбцы праходзяць транзітныя і міжнародныя паязды — Масква — Брэст, Масква — Варшава — Берлін, Масква — Парыж. Сядзем у адзін з іх і праз пару гадаў будзем на месцы.

Адсюль, ад чыгуначнага вакзала, і пачынаецца горад. Прайдзем услед за іншымі пасажырамі на прывакзальную плошчу. Радамі стаяць аўтобусы: на Новы Сьвержань, Аталез, Мікалаеўшчыну. Нашы спадарожнікі раз'язджаюцца па сваіх вёсках, пасёлках. А нам з вамі, Яўген, у цэнтр горада. Гэта не блізка, з кіламетр будзе. Можна сядзем у гарадскі аўтобус? Разумею. Навошта спяшацца, мы ж прыехалі менавіта пахадзіць па вуліцах Стоўбцаў, угледзецца ў іх сённяшняе аблічча, паслухаць іх тамонку.

Прывакзальная плошча — адно з самых людных месцаў горада, яго вароты. Злева адразу кідаецца ў вочы новы, выцягнуты ўздоўж плошчы будынак. Гэта аўтобусны вакзал. Лёгка павільён з сілкатнай цэглы і шкла хутка адчыніць свае шырокія дзверы, і залы яго запоўняцца гоманам пасажыраў. А проста перад намі — універмаг, прадуктовы магазін, сталовая. Крыху воддалей за гэтымі будынкамі — гасцініца. Правае крыло яе новае, відаць, нядаўна прыняло пад свой дах першых камандзіроваўнікаў, а левае — стары будынак, над якім зараз узводзяць другі паверх. Перад гасцініцай разбіваюць клумбы. На ясну тут зацвітуць цюльпаны. Засыпаюць гравіем, заліваюць асфальтам будучыя дарожкі.

Але мы, здаецца, замарудзілі. Рушым, нарэшце, далей. Як называлася гэта вуліца пры Польшчы? Каляева? З трыццаці дзевятага года яна носіць назву Сацыялістычнай. Кажэце, тады не было на ёй асфальту... Ды і гэтых новых дамоў, што хаваюцца ў глыбіні садоў, таксама не было, і гэтых таполяў з густымі зялёнымі, нягледзячы на познюю восень, чупрынамі. Паглядзіце, цэлы

Я ўраджэнец горада Стоўбцы. Мне было восем год, калі давялося пакінуць родны кут. Прайшло ўжо многа часу ад той пары, але ўспаміны аб шчаслівых юнацкіх днях жывуць і сёння ў маёй памяці... Маю да вас невялікую просьбу. У нас не захавалася ніякай памятки з роднага горада. Калі гэта магчыма, змясціце фатаграфію хаты, у якой мы жылі, у вашай газеце «Голас Радзімы», а таксама напішыце пару слоў пра сам горад. За гэта буду вам вельмі ўдзячны.

З павагай

Яўген ЗАРУЦКІ.
Аўстралія.

лес тэлевізійных антэн, літаральна над кожнай хатай. Мне здаецца, што гэта нават крыху псуе выгляд горада. Мо' прыдумаюць з часам інжынеры ці вынаходнікі такую антэну, каб яе не трэба было выносіць аж на дах.

Вуліцы разбіваюцца ўправа і ўлева, але мы з вамі пойдзем далей па Сацыялістычнай. Пазнаяце гэты будынак? Так, так, былыя польскія казармы. Амаль адзіны дом, што застаўся на гэтай вуліцы пасля вайны. Праўду скажаць, не дом, а каробка ўцалела. Потым будынак аднавілі. Старажылы раскажваюць, што ў сорок пятым людзі баяліся позна хадзіць па ёй: адны каміны, як прывіды, тырчаць ды вецер у іх галосіць.

Сціпым крок, мой суайчыннік, і спынімся на гэтым месцы. Яно амаль побач з былым казармамі. Гавораць, да вайны тут стаяў ветраны млын. Адсюль вуліца Сацыялістычная заварочвае ўлева, бжыць над узгорак. Месца ўзвышшае, здаецца, самай прыродай вызначанае для гэтага мемарыяльнага ансамбля. Войн і партызанка замерлі ў скрусе над плошчай Бессмяротнасці, над прахам тых 132 воінаў, што загінулі ў ліпенскія дні 1944 года, вызваляючы горад ад нямецкіх фашыстаў. Сюды таксама перанесены астанкі байцоў і камандзіраў з могілак, раскіданых па ўсім Стоўбцоўскім раёне. А іх было многа, вельмі многа. Для кожнай вёскі, для кожнага скрыжавання дарог. Больш 4 тысяч жыхароў горада і раёна змагаліся з ворагам у гады Вялікай Айчыннай вайны на франтах у радах Савецкай Арміі і ў шэрагах народных месціцаў-партызан.

Тысячы не вярнуліся да роднага парога.

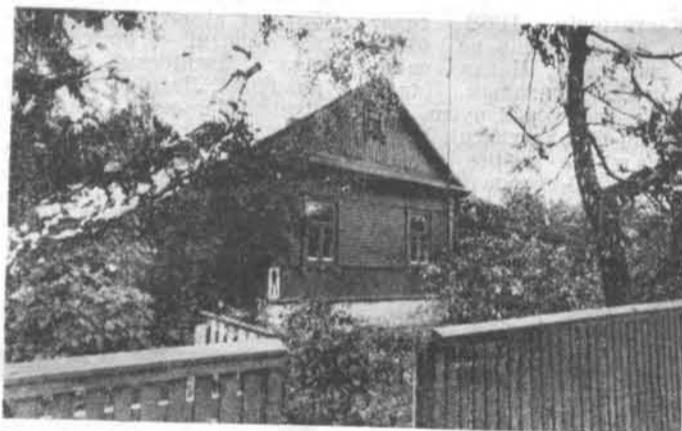
Золатам ззяюць прозвішчы змагароў за свабоду Радзімы, высечаныя на мармуры і граніце. Цішыня на плошчы Бессмяротнасці. Толькі асенні вецер раз-пораз ірве з клёнаў і ліп барвовае лісце і кідае яго да пастамента, на якім нерухома насыць сваю вечную вахту войн і партызанка. У памяці ўсплываюць эпизоды ваенных часоў, падобныя на легенды,

і легенды, якія нарадзіла сама гераічная рэчаіснасць.

Занята біліся з ворагам савецкія воіны на подступах да горада ў сорок першым. Тады на ўсю краіну праславілася батарэя лейтэнанта Трацэнкі. Яна заняла баявыя пазіцыі на заходняй ускраіне станцыі Стоўбцы, ля самага чыгуначнага палатна. У першы дзень абароны горада батарэя збіла тры фашысцкія самалёты. Яны ўрэзаліся ў зямлю непадалёк ад станцыі. Але самым цяжкім быў дзень наступны. Гітлераўцы кінудзі ў атаку танкі. Байцы стаялі насмерць, але не прапусцілі фашыстаў: 15 варожых машын — цэлую танкавую калону — падбіла батарэя. Гітлераўцы вымушаны былі адступіць.

А праз два гады амаль на гэтым самым месцы здзейснілі подзвіг трое беларускіх хлопцаў — Астапчук, Лацок, Севасцянкевіч. Гэта была дыверсійная група з партызанскага атрада імя Ракасоўскага. Узначальваў яе камамалец Васіль Астапчук. 7 ліпеня 1943 года хлопцы выйшлі на чарговае заданне: знішчыць эшалон на станцыі Стоўбцы. Незаўважаныя, яны падыйшлі да самага семафора і заклалі міну. Стражэннай сілы выбух скалануў горад. Паляцелі ў паветра паравоз і 46 вагонаў. Было забіта 850 гітлераўцаў... Колькі такіх подзвігаў бачыў гэты горад!

Спусцімся ўніз па вуліцы. Бачыце, злева на рагу вялікі мэблевы магазін, насупраць яго — майстэрні бытавога камбіната. А гэты будынак навінен быць вам знаёмы,

Вось і ваш родны парог...

Фота А. КАЛЯДЫ.

домік і абавязкова цагляны. Грамадскія ўстановы, прадпрыемствы — таксама будынікі з цэглы.

Пасля вайны ў нас пракладзена 16 новых вуліц. Дзве сярэднія школы ў горадзе. Адна размяшчаецца ў былым будынку колішняй гімназіі. Дарэчы, расшыраем яго, дабудуваем яшчэ 10 новых класных пакояў. Другая пабудавана побач з былым касцёлам. Касцёл быў дашчэнтна разбураны ў вайну. Вось у гэтых дзвюх школах амаль 100 настаўнікаў працуе. Да вызвалення ў Стоўбцах бальніца была, на 50 месца. Адзіная на ўвесь раён. Апэка яшчэ мелася ў горадзе. Бальніца і цяпер размяшчаецца там жа, але значна пашырана — на 125 месца. Амаль у кожнай вёсцы — участковая бальніца.

Есць у нас і свая прамысловасць, праўда, невялікая пакуль што. Да вайны тут была лесаліпка і чатыры млыны. Цяпер маем свой прамысловы камбінат, які вырабляе мэблю, шыфер, лесматэрыялы, цэглу, кафлю. Мясакамбінат дае штогод звыш 3 тысяч тон мяса, якое адпраўляецца ў Мінск і іншыя гарады Беларусі. Туды ж ідзе і прадукцыя нашага малаказавода. Наш харчовы камбінат выпякае смачныя пернікі, пячэнне, вырабляе напіткі, кампоты, пастаўляе ў гандлёвую сетку марынаваныя грыбы, мясочныя яблыкі. Адным словам, прамысловыя прадпрыемствы горада і раёна разам выпускаюць 107 відаў вырабаў.

Цяпер мы з вамі ўжо ведаем сёе-тое пра Стоўбцы. Што ж, адправімся далей вандраваць па вуліцах, дзе некалі вы, можа, бегалі баснож. Збочым управа, на Лецінскую. Гэта ж была вуліца Пилсудскага. Не пазнаяце? Дзіва што! Колькі новых будынкаў: райком партыі, швейнае атэльэ, дом культуры... Вось мы з вамі вышлі на былую рыначную плошчу. На яе месцы цяпер шуміць таполямі малады сквер. Яго садзілі ў сорок шостым, калі расчысцілі гэтае месца ад руін. А вакол сквера, па ўсяму перыметру магазіны — прамтаварны, універмаг (гэта другі ў Стоўбцах), магазін культуртараў, бібліятэка.

Піянерская вуліца прывядзе нас проста да берага славутага бацькі Нёмана. Праўда, тут ён не такі велічны і шырокі, як пад Гродна, але ўсё-такі — гэта Нёман, наша гордасць і слава. Давайце пастайм у задуменні на беразе. Варта заплосціць вочы, і перад табой усплываюць абразкі сёвай мінуўшчыны. Чуюцен скрып колаў і святло бізуна, галёканы барышнікаў. Сюды, да Нёмана, цягнуць

ДАЧКА ПАРТЫЗАН

ЛАГЕРНЫ нумар 77325, выпалены на левай руды дачкі беларускага партызана Шуры Каралёвай, аказуся адзінай прыкметай, па якой удалося знайсці яе пасля 23 гадоў няспынных пошукаў.

Амаль чвэрць стагоддзя назад гітлераўскія карнікі кінудзі ў канцлагер сям'ю народнага месціца Макара Фёдаравіча Каралёва — яго жонку і траіх дзяцей. Нечалавечыя пакуты давялося перанесці гэтай жанчыне і яе дзяўчынкам. Засценкі Майданека змянілі баракі Асвенціма. Адна з да-

чок была спалена ў печы. Адступаючы перад націскам Савецкай Арміі, фашысты пагналі маці — Настассю Іванаўну — на захад, і яна аказалася разлучанай з двума дзецьмі, што засталіся жывымі.

Пасля вайны Настасся Іванаўна вярнулася ў родны Віцебск і пачала пошукі дзяцей. Неўзабаве яна адшукала ў адным з дзіцячых дамоў старэйшую дачку Людмілу, а на след Шуры натрапіць ніяк не ўдавалася.

Аказалася, што Шуру тады падабралі, галодную і хворую, салдаты і афіцэры Савецкай Арміі, выхадзіўшы, прывезлі ў малдаўскі горад Бельцы. Тут маленькую дзяўчынку ўдачырылі чыгунач-

нік-будаўнік Сямён Яраслаўскі і яго жонка Таццяна. Дзяўчынка закончыла школу, гандлёва-кулінарнае вучылішча і цяпер загадвае ў Бельцах адным з буйнейшых прадуктовых магазінаў. У пошуках Аляксандры Каралёвай, цяпер Смышнікавай, прынялі ўдзел работнікі штотыднёвіка «Літаратурная Россия» і радыёрэдакцыя «Маяк», у якіх выступала пісьменніца Агнія Барто, што назвала лагерны нумар Шуры.

Карэспандэнт Малдаўскага тэлеграфнага агентства Кірыла Бяляеў прысутнічаў на гэтай доўгачаканай і кранальнай сустрэчы маці з дачкой. У Бельцы прыехала таксама сястра Шуры Людміла з мужам і дзецьмі.

КАКИЕ «ВЗЯТКИ» БРАЛИ С МЕНЯ В СССР?

Как-то знакомые дали мне книжку Дениса Горбацевича «Два месяца в гостях у колхозников». Если бы не нужно было ее возвращать, я бросил бы ее, не дочитав, в печку.

В 1957 году я после 44 лет жизни в Америке впервые приехал в родные места — на Случчину. Была теплая встреча, были слезы радости, вопросы, ответы. На вопрос: «Как вы живете?» мне отвечали: «Сейчас неплохо и, если не будет войны, будем жить лучше». Но не было того, о чем пишет в своей книге Д. Горбацевич — взятничества, слезки и т. д.

Я расскажу, какие «взятки» брали с меня в Советском Союзе в 1957 году. Первая моя встреча с Родиною состоялась на станции Брест. Проверка паспорта, заполнение анкеты, осмотр багажа. Я имел три сундука: два среднего размера и один маленький. Я открыл один, хотел выложить вещи, а мне говорят: «Не надо». Открыл второй, а третий даже открывать не велели. Я сказал, что у меня два фотоаппарата, хочу сделать много снимков. «Снимайте, сколько хотите», — ответили мне.

Потом сказали, что я должен обзавестись железнодорожным билетом для дальнейшего путешествия. От радости, что все в порядке, что скоро увижу родных, я был, как во сне.

Вдруг подходит ко мне человек средних лет и спрашивает:

— Что с вами, товарищ?

Я ему говорю:

— Наконец, я попал в то место, о котором мечтал долгие годы. Когда переезжали границу, все смотрел, где же железный занавес, которым меня пугали. Мне там говорили, что меня сошлют в Сибирь или, возможно, даже поставят к стенке.

А тот человек меня успокаивает: — Не волнуйтесь. Честному человеку у нас ничего не грозит. Лучше скажите, куда вам ехать, я помогу вам взять билет. С его помощью я обменял доллары на рубли, купил билет до Слуцка и послал брату телеграмму.

Но это еще не все. Мой новый знакомый подзывает какого-то молодого парня и говорит ему, чтобы он помог мне занести багаж. Парень сейчас же взял две мои сумки. Иду я за ним с легкой сумочкой и спрашиваю:

— Посоветуйте, молодой человек, сколько мне заплатить тому человеку, что помог мне купить билет?

— Ничего не надо платить. У нас это не принято.

Парень занес мои сумки прямо в купе, попрощался и ушел. Я его только поблагодарил.

Вот, друзья, какие «взятки» брали с меня в Советском Союзе. Д. Горбацевич писал в своей книжке о каких-то стукачах. Насколько я понимаю, его перед поездкой на Родину стукнули чем-то тяжелым по голове.

США.

И. ГИЛЕВСКИЙ.

«ХТО АДРОКСЯ СВАІХ...»

Вось ужо больш двух месяцаў прайшло ад часу, калі я развітаўся з Радзімай. Успамінаю з любоўю тую мілячасную сярод дарагіх сваякоў і суайчыннікаў. І цяпер шчэ, здаецца, чую мілагучную беларускую мову. Ужо даўно адзін швейцарскі мовазнаўца, які добра ведаў некалькі славянскіх моў, а між імі і беларускую, казаў мне, што найпрыгажэйшая з усіх славянскіх моваў — беларуская.

А ёсць жа выразкі сярод саміх беларусаў, якім хацелася б, як, напрыклад, Дзянісу Гарбацевічу, здаць яе ў архіў. Маючы на думцы гэтыя «беларусаў», Гальш Леўчык напісаў такі кароценькі вершык:

Хто адрокся сваіх,
Хто стыдацца нас стаў
І прыліп да чужых,
— Каб ён свету
не знаў!

Мову родную хто
Пазабыў, асмяяў,
Загубіў за нішто,
— Каб ён свету
не знаў!

Сваю родну зямлю
Хто чужыню аддаў —
Скрыўдзіў вёску сваю,
— Каб ён свету
не знаў!

Хто з народам не жыве
І карысці не даў,
Хто сваіх не любіў —
— Каб ён свету
не знаў.

Шчырыя патрыёты не могуць сцярапаць, каб не кінуць гапроку да гэтых неразумных людзей. Я асабіста як свяшчэннік малюся, каб яны павярнуліся і сталі праўдзівымі патрыётамі.

У 1935 годзе я быў у Клешынах, у роднай хаце, дзе нарадзіўся і гадаваўся. У хаце і на людзях — усюды гаварыў па-беларуску. Чы-

таў людзям беларускія кніжкі ды казаў, што ўсе яны, як і я, чысцюткія беларусы. Ніякім чынам не палікі, хаця і католікі, бо ёсць і немцы-католікі, і французы і італьянцы, аднак ім у галаву не прыходзіць, каб уважаць сябе палякамі.

Мае такія паводзіны вельмі не спадабаліся тагачасным польскім уладам як свецкім, так і духоўным. Пачалося сапраўднае ганенне маёй сціплай асобы — прыходзілі жандары, чынілі допыты, сачылі за мной. Нават казалі, што я ім спадабаўся і яны хацелі мець мяне за ксяндза. Урэшце, стараста паклікаў мяне да Шчучына на пастарунак, зачыніў мяне ў асобную камеру і разам з яшчэ адным чалавекам пачаў даваць мне «настаўленні». Яны загадалі мне больш не гаварыць па-беларуску, а толькі па-польску, нават у роднай хаце. У адказ я сказаў ім, што беларуская мова існуе даўно, а мне нічога не застаецца рабіць, як берагчы яе, што я не стану гаварыць па-польску.

У хуткім часе атрымаў ад навагрудскага ваяводы дакумент, у якім грамадзяніну Злучаных Штатаў Яну-Міхалу Тарасевічу было прапанавана ў 15-дзённы тэрмін пакінуць межы Рэчы Паспалітай. У выпадку непадпарадкавання іншаземец Тарасевіч будзе выдалены прымуова.

І вось вернага сына маці-Беларусі толькі за тое, што ён усёй душой любіць свой народ, сваю Радзіму, сваю мілагучную мову, выгналі з роднай хаты. Пакінуў дома некалькі беларускіх кніжак, якія пасля майго ад'езду канфіскавалі паліцэйскія.

Убачыў я родную вёску аж увосень 1967 года. Пасля цяжкіх перажыванняў боязна было ехаць туды, дзе нарадзіўся і гадаваўся. Асабліва ўлічваючы варожую прапаганду: маўляў, камуністы ўраж вольнаму цябе і больш ты Амерыкі не пабачыш.

Але нічога падобнага не было. Сустрэлі мяне з усёй шчырасцю хлебам і соллю. За беларускую мову мяне не толькі не праследавалі, а наспраць, хвалілі, што за многія-многія гады на чужыне я не забыўся гаварыць па-беларуску. І кніжак беларускіх у мяне цяпер не адбіралі, мне іх дарылі. Я свабодна ездзіў і хадаў усюды, наведваў вялікія гарады. Калі ж захварэў, у шпіталі мяне лячылі і даглялі, як роднага, і зусім бясплатна, гэтак жа бясплатна лечыць кожнага хворага. Пасля трох месяцаў знаходжання на Радзіме мне ахвотна прадоўжылі тэрмін візы да дзевяці месяцаў.

Цяпер маёй марай ёсць вярнуцца дамоў і тамака застацца да канца свайго зямнога шляху. Родныя і ўсе вясцоўцы шчыра прасілі і зараз просяць аб гэтым.

На працягу доўгіх месяцаў свайго побыту на Радзіме я пераканаўся, што людзі цяпер куды лепш жывуць: ядуць мяса штодзень ды маюць дастаць усякіх іншых харчоў. Кожны дзень адпраўляў я святую літургію ў хаце, гаварыў людзям пропаведзі — навукі па-беларуску, і ніхто ніколі не ўмешваўся ў гэту духоўную працу нашу.

З найлепшымі пажаданнямі

І. ТАРАСЕВІЧ.
ЗША.

СЛОВО СТАРОГО ЭМИГРАНТА

Старые русские эмигранты в Америке — это дети бедных безземельных крестьян. Голод заставил их искать счастье в чужих краях. В конце XIX и начале XX столетий уезжали в Соединенные Штаты тысячи обездоленных. Нелегко им было без копейки в кармане, неграмотным, без знания языка, приспособляться к здешним условиям. Бралась за любую, самую грязную и тяжелую работу. Но разве работой можно было испугать мужицких сыновей?

Постепенно жизнь на новом месте налаживалась. Выходцы из России объединялись в различные клубы и союзы, они имели свои церкви, школы. Письма от родных многие могли уже сами прочесть.

1917 год взбудоражил всю русскую колонию, которая в основной своей массе приветствовала Октябрьскую революцию. Устраивались демонстрации и выносились резолюции в защиту молодой Страны Советов от иностранной интервенции, собирались средства в помощь детя-сиротам. Сотни тысяч долларов были собраны в фонд помощи СССР и во время второй миро-

вой войны. Выходцы из России душой и телом всегда были преданы Родине и своему народу. Но после революции за границей были созданы различные «освободительные» комитеты, союзы, военно-казачьи и другие объединения, которые начали торговать своей Отчизной. На их поддержку капиталисты не пожалели денег. Членам этих группировок чуждо настоящее чувство любви к Родине. Они злорадствуют, когда удается хоть частичка их черных замыслов.

В то время, как Советская страна, несмотря на разрушения и потери в последней войне, выходит на первое место в мире в экономике, просвещении, науке, эти фанатики все еще мечтают о замене социалистической системы.

Очень обидно и больно нам, патриотам, что газета, которая называется «Россия», своими измышлениями, подтасовкой фактов и клеветой превосходит даже зарубежную печать

Е. МАТЮШКОВ.

США.

на прыстань цэлым абозамі падводы з ільном і пняўкой, з ільносемем і канапляным алеем. Едуць гандляры з губернаў блізкіх і далёкіх — Мінскай, Магілёўскай, Віленскай, Чарнігаўскай, каб збыць тут свой тавар. А адсюль караваны суднаў павялаюць яго ў Прыбалтыку, у замежныя землі.

Тут, на беразе, некалі ляжалі бярвенні ў руках. Іх вязалі ў плыты і гналі беларускі лес уніз па Нёмане. Каб плыты заўчасна не знесла далёка ад берага, іх мацавалі за слупы, што тычыліся з вады. Дзяды кажуць, што ад гэтых слупоў (столбов) і Стоўбцы пайшлі.

Ціхая восень на берагах Нёмана. Лес у ваколіцах Стоўбцаў парадзеў: што Радзівілы папрадалі, што немцы ў апошнюю вайну павысеклі. А грузавыя перавозкі бацька Нёман са сваіх старэчых плеч перакінуў на больш маладыя, справа ад Стоўбцаў раку перасякае шаша Мінск — Брэст, злева — чыгунка.

Пятае стагоддзе дажывае горад. Сёння ён выглядае памаладзешу. А якім стане, скажам

ПРАЗ 10 ГОД...

Думаю, што земляка аб гэтым ахвотна раскажа старшыня райвыканкома Іван Майсеевіч Плахатнюк.

— Калі ласка. Аб сваім горадзе заўсёды прыемна раскажаць, тым больш — гаварыць пра яго будучыню. Толькі дазвольце звярнуць вашу ўвагу на дзве акалічнасці. Першая. Вайна сцерла з твару зямлі амаль дзве трэці нашага горада. Другая. Толькі ў 1966 годзе Стоўбцы дасягнулі даваенага ўзроўню насельніцтва — 7,5 тысячы чалавек.

А цяпер — пра будучае Стоўбцаў. К 1980 году ў горадзе павінна налічвацца ўжо дзесяткі тысяч насельніцтва. А гэта значыць, што горад наш стане буйным прамысловым цэнтрам.

Днямі я вярнуўся з Мінска з прыемнай для нас навіной — абласны выканаўчы камітэт разгледзеў і зацвердзіў генеральны план развіцця Стоўбцаў. Сённяшні горад амаль не зменіць свайго аблічча. Ён застаецца як гістарычны помнік. Зона будаўніцтва разгорнецца па абодва бакі шашы Мінск — Брэст, на цяперашняй паўночна-ўсходняй украіне горада. Новы горад пачне крочыць ад вёсак Задвор'е і Слабада да Нёмана. Па правым баку шашы будзе расці прамысловы цэнтр, па левым — вялікі жылы раён. Летась ужо ўступіў у строй асфальта-бетонны завод, які задавальняе патрэбы дарожнага будаўніцтва.

З новага года ў прамысловым комплексе закладзём падмуркі буйнога млынкамбіната. Гэта непадалёк ад вёскі Задвор'е.

Напярэдадні Кастрычніцкіх свят будзе здадзены ў эксплуатацыю бальнічны гарадок. У ім будзе вялікая — на 200 месцаў — бальніца, па-

ліклініка, інфекцыйны корпус і розныя іншыя пабудовы.

Вось мы крыху заглянулі і наперад. Каб вы, Яўген, мелі больш поўнае ўяўленне аб сучасным горадзе, аб тым, што сталася са Стоўбцамі і іх жыхарамі за гады, якія вы тут не былі, давайце зойдем яшчэ вось у гэты будынак. Правільна, гэта тая самая Стаўбцоўская турма, у якой гадамі сядзелі пры пілсудчыках беларускія і польскія камуністы. Не палухайцеся. Падыйдзіце бліжэй і прачытайце шмільду. «Стаўбцоўская музычная школа-сямігодка». Як бачыце, у наш час

ТУРМА СЛУЖЫЦЬ МУЗАМ.

Чуеце, якія прыемныя мелодыі даносзяцца на вуліцу. Вальсы, мазуркі, інтэрмецца, канцэрты.

Але хай нам раскажа пра школу яе гаспадар — дырэктар Уладзімір Васільевіч Таран.

— Сёлета, як раз у кастрычніку, спаўняецца дзесяць год з дня заснавання нашай музычнай школы. Амаль адразу ж пасля вайны турма была ліквідавана. Гарадскія ўлады рашылі перабудаваць яе і аддаць дзецям. Паглядзіце, які чудовы будынак атрымаўся. Хто не ведае, ніколі не падумае, што тут было такое змрочнае месца. Сёлета надбудзем другі паверх. Там будзе канцэртная зала на 200 месцаў, класныя пакоі. Мы зможам на будучы год павялічыць прыём навучэнцаў. Цяпер у нас займаецца 230 дзяцей. Гэта хлопчыкі і дзяўчынкі з рабочых сем'яў, дзеці калгаснікаў, настаўнікаў, служачых розных устаноў горада.

Дваццаць шэсць нашых выхаванцаў цяпер вучацца ў музычных вучылішчах Мінска і Гродна. Чацвёрта з выпускнікоў — Ніна Ачапоўская, Ала Пабярэжняя, Нона Пяткевіч, Антаніна Удод — ужо выкладаюць у нашай школе. Сёлета яшчэ сем выпускнікоў паступілі ў Мінскае музычнае вучылішча.

Ну, бадай, і ўсё. Калі гаварыць каратка. Прабачце, мне трэба ісці на ўрок...

Ведаю, што вы хочаце сказаць, Яўген. Калі ж мы, нарэшце, завітаем на тую вуліцу, дзе я нарадзіўся? Сапраўды, пра Стоўбцы мы даведліся ўжо шмат. Цяпер хадзем на Палявую. Нядаўна яе перайменавалі, і цяпер яна носіць імя савецкага касманаўта Цітова. На ёй з пару дамоў, што ўцалелі ад вайны. Астатнія ўсе новыя. Застаўся і ваш дом. Але, б'юся аб заклад, не пазнаеце яго. Нанова ашалаваны і пафарбаваны, ён выглядае, як толькі што пабудаваны. Цяпер у ім жыве сям'я Івана Мацко, які працуе на мясакамбінаце...

Вось і ваш родны парог. Пераступайце яго і адчувайце сябе як дома. А мне дазвольце з вамі развітацца. Спадзяюся спаткацца з вамі, мой далёкі суайчыннік, калі небудзь у Стоўбцах.

В. МАЦКЕВІЧ.

Фотаэціюд М. МІНКОВІЧА.

АЛЕША ляжаў на манастырскім двары, прытуліўшыся шчакоў да зямлі. Да ілба прыліпла рэздзенькая хлапечая грыўка, падтрыманая па модзе таго часу наўскос. Гімнасцёрка з зялёнымі пагранічнымі пятлічкамі была зашпакіраваная сажай, быццам ён вярнуўся з вялікага лажару. Кроў выступіла на рукаве няроўнай цёмнай плямай, краі якой высыхлі і паржавелі. Паміж верхнім і сярэднім гузікамі таксама цягнулася пляма — невялікая, ледзь прыкметная, хоць галоўнае раненне было ў грудзі.

Воштрая травінка час ад часу датыкалася да века, і яно ўздрыгвала. Гэта было адзінай прыкметай жыцця. Алёша не чуў гарматнага грукату, не ўлоўліваў горкага паху дыму. Не адчуваў болю. Боль пакідаў яго разам з жыццём. Ён яшчэ не быў мёртва, але і жыццём яго цяжка было назваць: ён знаходзіўся на той мяжы, адкуль ужо не вяртаюцца.

Над паміраючым пагранічнікам стаялі тры манахі ў чорнай вопратцы. Адзін з іх, невысокі, поўны, шаптаў малітву, прасіў у неба немагчымага. Другі, вострабароды, з упалымі шчокамі, глядзеў на Алёшу, як на сына, і ў вачах яго стаялі слёзы. Трэці ж, зусім старэнькі, белы, захоўваў добрапрыстойны спакой. Тры манахі манастыра святога Ануфрыя, заступніка строгага аскетычнага жыцця, неслі варту над паміраючым сааецкім байцом.

Калі на світанні другога дня вайны немцы перапраўлялі знясіленага Алёшу на польскі бок, хвалі, б'ючыся аб гумавае дно лодкі, аддаваліся вострым болям у прастрэленай спіне. Пагранічнік паспрабаваў прыўзняцца, каб кінуцца за борт, але не змог адарваць нават галавы. Яго ўнеслі на руках у манастырскія вароты і паклалі на траву перад свежа пабеленай сцяной.

...Нечакана ён пачаў нешта шукаць каля сябе, не адкрываючы вачэй. Манахі пераглянуліся. Чаго ён хоча? Цягнецца да кубка з вадой ці шукае руку анёла? Алёша шукаў шапку. Сваю шапку з зялёным верхам, лакаваным брылем, з вішнёвай зорачкай. Шапка была яму вельмі да твару, рабіла яго больш дарослым і строгім. Праўда, у шапцы больш прыкметна тырчэлі вушы, і Люся прыціскала іх далонямі. Вушы не трымаліся. Тады Алёшка зняў шапку і асцярожна, як вянок, надзеў на Люсіны кучаравыя залацістыя валасы. Дзяўчына па-вайсковому паднесла руку да брыля, рассямлялася. І яны пайшлі па шашы.

— Ты кім быў раней? — спытала Люся.

— Настаўнікам.
— Настаўнікам? — яна здзівілася. — А можа ты выдумляеш?
— Не выдумляю. Настаўнічаў. Праўда, нядоўга — прызвалі.

Потым ён знайшоў у шапцы залаты кучаравы валасок. Гэта было на світанні ўчарашняга дня, у дзворы ля старога дуба. Ён асцярожна ўзяў яго ў руку, правёў ім па шчацэ, і яму здалосся, што Люся нахіляецца да яго і вочы яе смяюцца. У гэта імгненне за яго спіной раздаўся страшэнны грукат, і дымны вогненны слуп узвіўся да неба. Алёша ведаў, што гэта павінна пачацца, але не думаў, што ўсё адбудзецца так хутка — на выхадзе ціхай чэрвенскай ночы, самай кароткай ночы года.

ПАЧАЛІ рвацца снарады. І першым Алёшыным жаданнем было бегчы туды, дзе зараз у грукатце выбухаў гарэў дом і гінулі яго таварышы і камандзіры. Але ён не мог без загаду пакінуць свой пост. Ён паслаў на заставу свайго напарніка-кухара. Сам жа з ручным кулямётам палез на дуб і пачаў назіраць за ракой. Светлая вада Буга звычайна пабліскала, і над ёю ўзнімалася цёплая малочная пара. Але праз некалькі мінут Алёша ўбачыў, як у ваду папаўзлі бліскучыя, як тушы бізонаў, надуўныя лодкі. Алёша ўпершыню ўбачыў сапраўдных фашыстаў. Закасанны да локцяў рукавы, стальныя каскі... Лодкі бяшумна плылі да нашага берага. Ручны кулямёт ляжаў на тоўстым дубовым суку. Сошкі павіслі ў паветры, як школьныя цыркуль. Алёша прыціснуўся плячом да прыкладу і прыжмурыў вока. Ён убачыў ворагаў у прыцэле.

Алёша стаіўся. Мушка застыла ў проразі, як маленькі чорны папалак у срэбнай, ахутанай туманам бугскай вадзе. Алёша чакаў, калі лодка наблізіцца да фарватэра, да той нябачнай рысы, якая была дзяржаўнай граніцай. І калі першы «бізон» з немцамі на спіне перасёк гэтую рысу, ён націснуў на спускавы кручок.

Радасны грукат уласнай зброі аглушыў Алёшу. Кулямёт біў дробна, як адбойны малаток. Прыклад жорстка ўдарыў у плячо. Вогненны язык танцаваў у раструбе полымягасіцеля. Гільзы, па-стукваючы аб сучча дуба, ляцелі на зямлю. Маленькі чорны папалак танцаваў па бугскай вадзе. З падбітых лодак выходзіла паветра. Фашысты скакалі ў ва-

ду і плылі назад, пакідаючы параненых забітых...
Алёшка адчуў сябе дужым і шчаслівым. Ён сядзеў на галіне дуба, і яго трэсла ад ціхага радаснага азнобу. Быццам ён быў не пагранічнікам, а вясёлым лесуном, які скача з галінкі на галінку і збівае са шлягу падарожнікаў. Ён ніяк не мог зразумець, што гэта быў толькі першы ланцуг, што за ім будзе яшчэ ланцуг, яшчэ дзесяць, сто, сто тысяч... І што не хопіць яго, Алёшыных, запасаў патронаў, сіл, крыві, жыцця, каб аднаму стрымаць іх.

У гэты час знізу паклікалі:
— Алёша! Гэта я! Злазь...
Вярнуўся кухар. Алёша саскочыў на зямлю:

— Што там?
Кухар маўчаў. Алёша ўважліва паглядзеў на таварыша: твар кухара быў шэрым.

— Што там?!
— Заставы няма. Згарэла ўшчэнт. Ка-

шчы. А Алёша ўвесь час мяняў агнявую пазіцыю. Ён спрытна карабкаўся па галінах, страляў то з зямлі, то з макаўкі дуба. На сярэдзіне ракі, дзе праходзіла ўяўная лінія граніцы, Алёша стварыў агнём свайго кулямёта непераходную сцяну. Немцы разбіваліся аб яе, гінулі, адкочваліся назад, але разбурыць перашкоду не было ніякай магчымасці, сцяна знікала таксама нечакана, як і з'яўлялася.

Асколка мін глуха стукаліся аб стаол дуба, Алёша схваўся ў дупле. Яго непакрой кухар. Няўжо ён збег з гэтай Алёшынай «малой зямлі», дзе, акрамя агню і асколкаў, нічога няма?

Потым абстрэл скончыўся, і ён выйшаў з дупла. Паглядзеў на раку. Падыхаў. І тут запозная міна разарвалася побач. Бліснула, ударыла па вачах, і нечаканы нясцерпны боль апаліў плячо. Алёша ўпаў — боль збіў яго з ног. Ён ляжаў у чорнай траве і не мог ні аб чым думаць, толькі аб болю. Боль стаяў у

— Сын мой (чаму «сын», а не «ўнук»), я прыйшоў да цябе па закліку сэрца, каб аблегчыць тваю душу. Спа-
вядайся.

Ах, вось у чым справа! Дзядуля адразу ж знік.

Цяпер Алёша бачыў толькі крыж, які гойдаўся перад ім, і разам з крыжам гойдаліся трава і частка неба, якую ён бачыў. Алёша думаў, што адваваўся, а яму яшчэ трэба змагацца. Ён сабраўся з сіламі і сказаў:

— Я — камсамolec.

Ён вымаваў гэтыя слова і адчуў сябе часцінкай велізарнага таварыства малых рэбят, якія да ўчарашняга дня, як і ён, не ведалі, што такое артабстрэл, шыкавая рана, смерць у баі, але не спалохаліся, не пабеглі, не сталі вымольваць жыццё. Ты не адзін, Алёша. Ты зрабіў усё, што мог. Твой кулямёт падняў нехта з рэбят. Можаш пазнаць голас свайго кулямёта — дробны, падобны на стук адбойнага малатка?

Алёшку захацелася пачуць пацвярджэнне сваіх думак, і ён, не расплюшчываючы вачэй, спытаў манаха:

— Як там... у нас...

— Брэсцкая крэпасць трымаецца. Па ўсёй граніцы страляюць.

Брэст трымаецца! Па ўсёй граніцы страляюць. Стаяць яго сябры, камсамольцы 17-га Чырванасцяжнага пагранатрада...

На вайне год залічваюць за тры. За колькі ж трэба было залічыць Алёшу яго першы і апошні дзень вайны, калі цяжкасці і пакуты, якія змясціліся ў гэтым адзіным дні, пераважылі ўсё перажытае ім за жыццё. Алёша ўступіў у гэты жыццё маладым, неабстраляным, выйшаў жа параненым, непераможным, пакрытым жалезнай акалінай, ад якой адляталі дробныя страхі, а вялікія пакідалі толькі ўмяціны. Але ў глыбіні ён заставаўся ранейшым, нясмелым і сціплым, зялёным, як пятлічка на яго гімнасцёрцы.

Адкуль узяўся нямецкі снайпер? Як ён падпільнаваў Алёшу? Як здолеў узяць яго ў перакрываўанне? У аглушым грукатце Алёша нават не пачуў выстралу снайперскай вінтоўкі. Ён раптам задыхнуўся ад новага пранізлівага болю. Што нарабіла гэта куля! Яна забіла ўсё! Ад гэтай кулі доўгія гады будзе пакутаваць мама, будзе плакаць Люся, будзе смуткаваць таварышы, і рэбят даведзецца вучыць другому настаўніку. Куля раніла Алёшу і паляцела далей за тысячы кіламетраў, за тысячы дзён. Маленькі кавалачак свінцу...

У апошні раз фашысты паспрабавалі прайсці, калі ўжо сцягнулася. Алёша ляжаў у дупле, зусім аслабелы ад страты крыві, аслеплены і аглушаны ад болю. Боль абвіў яго стальнымі кольцамі і душыў усё мацней і мацней. Разарваць гэтыя кольцы не было сілы. Зусім аслабелі рукі. Незразумела, як ён пачуў, што немцы пачалі пераправа. Нейкае незразумелае салдацкае пацучцё прарвалася праз стальныя кольцы і ўзняло трывогу: пльывуць! Алёша пацягнуўся да кулямёта, але звычайная зброя аказалася на дзіва цяжкай, і ён не здолеў зрушыць яе з месца. Аднак пальцам ён намацаў спускавы кручок і з апошніх сіл націснуў на яго. Ён не мог трапіць у немцаў, таму што кулямёт ляжаў на баку і, падскокваючы, страляў наўгад. Але сляпяч чарга зрабіла сваю справу: спалохла ворагаў, яны павярнулі...

Цяпер на манастырскім двары Алёша яшчэ адчуваў штуршкі ў руку. Адкуль яны ішлі? Ад кулямёта, які біў у апошні раз, ці ад сэрца? Ён не мог разабрацца, усё пераблыталася ў яго сьвядомасці.

Як там дома? Як змагаюцца заставы? Ці прыйшло падмацаванне? Намаганнем волі Алёша адарваў галаву ад зямлі і паглядзеў у неба. Над ім стаяла сонца. Яно прыйшло з роднага берагу, значыць, бераг не спалены і жыве, змагаецца. І сонца не збілі снарадам. Яно свеціць у поўную сілу.

Алёша зразумеў, што ўсё скончана. Але не павінна ж гэта ўсё скончыцца бяспледна. Непаслужнымі губамі Алёша прашаптаў.

— Я... пагранічнік з Дубіцы... Можна, каго-небудзь убачыце... — перадайце... Я выканаў свой абавязак...

Яму прыпомніўся на дзіва знаёмы твар, акаймаваны вялікай чорнай хусткай, што спадала на плячы. Пачуў голас, адчуў цёплы водар, што ішоў з печы, у якой пячэцца хлеб... Ён ніяк не мог зразумець, хто яна? Але адчуў, што дом, трава, хлеб, школа, дарогі, граніца, першы самастойны ўрок, першае каханне — усё кола яго жыцця пачыналася з яе і змяшчалася на ёй... Ён убачыў яе сумныя вочы, абветраныя губы, адчуў доўгія змораныя рукі. І ўсёй сваёй істотай пацягнуўся да яе. Ён хацеў прашаптаць «мама», але слова было бязгучным выдыхам.

Галавасты манах нахіліўся і сарваў травінку, якая паколвала века. Але гэта ўжо не мела значэння.

Зноў зазвінелі званы. А за Бугам грывелі гарматы, аддаючы развіталыны салют Алёшу.

Юрый Якаўлеў

АПАВЯДАННЕ

На беразе Заходняга Буга на граніцыстаіць стары дуб. Каля гэтага дуба ў першую гадзіну вайны пагранічнік камсамolec Алёша Новікаў сустраў фашыстаў. На працягу дня ён адбіў некалькі жорсткіх атак, але не пусціў ворага на родную зямлю. Яго памяці прысвечана гэта апавяданне.

мендатуры таксама. Я прынёс скрынку патронаў...

— Як няма заставы? — спытаў Алёша.

— Яны загадзя ведалі каардынаты... Яны білі з гармат без прыстрэлкі.

— Нашы каскі не падышлі? — спытаў Алёша?

— Няма там ніякіх касак.

— Будуць! — упэўнена адразаў пагранічнік. — Трэба пратрымацца.

У гэты час з заходняга берагу пацягнулася тонкае, нарастаючае выццё. Яно ўсё глыбей увінчалася ў сэрца, набліжалося. І двум маладым байцам здалосся, што халоднае выццё міны накіравана дакладна на іх, і яны міжволі прыціснуліся адзін да другога. Але міна разарвалася метраў у ста правей.

— Ва ўкрыцце! — скамандаваў Алёша.

Яны ўкрыліся ў цёмным, абгарэлым ад удару меланкі дупле дуба. Яны стаялі ўдаўх у цеснаце, і ў перарывы паміж разрывамі было чутна іх цяжкае дыханне: пусты рэзан дуба ўзмацняў гук, як велізарны рэзанатар.

— Табе не страшна? — спытаў кухар.

Алёша прамаўчаў. Страх трэба хаваць, глушыць, падаўляць, як лясны пажар, якому толькі дай волю. Цяпер страху нельга было даваць волю.

— Мне страшна, — прызнаўся кухар. — Хутчэй бы ўсё скончылася.

— У нас таксама ёсць мінамёты, — сказаў Алёша. — І танкі, і знішчальнікі, і ўсё, што трэба. Галоўнае, пратрымацца.

— Заставы няма, — быццам сам сабе сказаў кухар, — і незразумела, што за намі.

— Зразумела! — упарта стаяў на сваім Алёша. — За намі Дубіца, Дамашава, Мінск, Масква, Перм.

Потым Алёша адправіў кухара на заставу за патронамі.

За манастырскімі варотамі ўдарылі званы. На гэты раз удары званоў адгукнуліся ў раненым пагранічніку смутнай трывогай. Ён уздрыгнуў і адчуў рэзкі боль у плячы. Гэты боль, знаёмы і выпактаваны, павёў яго, як сцяжынка. Ён апынуўся ў дупле, у сваім надзейным укрыцці. К таму часу хмызняк на беразе моцна абгарэў і быў пабіты асколкамі. Трава навокал пачарнела. Фашысты вялі мінамётны агонь па невялікай пло-

вачах, аддаваўся ў галаве. Ён заглушыў званы. А з таго берагу ўжо спускалі ў ваду надуўныя лодкі.

Алёша адарваўся ад зямлі і дапоўз да кулямёта. Сяк-так паставіў яго на сошкі. Аперся на адзін локаць. Прыцэльная мушка скакала па вадзе і ніяк не магла зачэпіцца за борт лодкі.

Лодкі ўжо ўткнуліся тупымі насамі ў бераг. Па ім ужо беглі першыя каскі і закасанныя рукавы. Яшчэ некалькі імгненняў, і з Алёшам будзе скончана. Ён чуў глухі грукат ботаў, дыханне тых, што беглі. Рослы белабрысы немец вырас проста перад Алёшам. Голыя да локцяў рукі былі ў пуху і рабацінкі.

Вайна, як рака, рассякала Алёшына жыццё. Усё дарагое засталася на тым беразе, куды ён ужо ніколі не зможа даплысці. Ён мог толькі глядзець на той бераг, чакаць: можа, мільгане знаёмы твар, данясецца абрываек песні, павея чаромхай... Алёша не чуў гулу гармат і грукату бомбавых выбухаў — ён перанёсся на той бераг...

... Рукі ў пуху і рабацінкі набліжаліся, імкліва раслі, ціснулі на параненае плячо, і Алёшу захацелася крыкнуць ад болю. Але ён стрымаўся. Сабраўся. Локаць перастаў дрыжэць. Прыцэльная мушка слізганула па руках ворага, зачэпілася за іх, упілася маленькім чорным кручком. Рукі немца сталі велізарнымі, засланілі палоску вады і палоску неба. Алёша сам сабе прашаптаў каманду: «А-гонь!»

І калі ўдарыў кулямёт, рукі зніклі, і боль адпусціў Алёшу.

Бялявы немец уткнуўся ў зямлю. Яго потым знайшлі ля самага дуба. Астанні дзевяць забітых фашыстаў ляжалі бліжэй да Буга.

А пра кухара Алёша дарэмна думаў. Кухар вярнуўся. Прынёс абгарэную скрынку з патронамі. Але метраў у дзесяці ад дуба куля трапіла яму ў скроню...

ЁН АДКРЫЎ вочы. Але не мог павярнуць галавы і глядзеў толькі аднымі вокамі. Перад ім на каленях стаяў дзед, які даўно памёр. Адкуль тут дзед? Чаму ён апрануты ва ўсё чорнае? Чаму ў дзядулі, чырвонага партызана, пабліскае крыж?

Магутная нафтавая рака, якая бярэ пачатак у Савецкім Саюзе ля горада Альмецьёўска, цячэ па сталёных трубах у Польшчу, ГДР, Венгрыю, Чэхаславакію. Міжнародны нафтаправод «Дружба», пабудаваны сумесна братамі краінамі, адыгрывае вялікую ролю ў развіцці іх нафтавай і хімічнай прамысловасці. Побач з нафтаправодам «Дружба» краіны сацыялістычнай садружнасці ажыццявілі ў апошні час і другі буйнейшы сумесны тэхнічны праект. Створана аб'яднанне энергетычных сістэм — «Мір».

У канцы верасня ў Маскве на чарговым — трыццаць шостым пасяджэнні выканаўчага камітэта Савета Эканамічнай Узаемадапамогі былі ўсебакова абмеркаваны пытанні, звязаныя з задавальненнем запатрабаванняў краін — членаў СЭУ ў паліве і электраэнергіі на працяглы перыяд — да 1980 года. І гэтыя, і іншыя пытанні ў Савецкім Эканамічным Узаемадапамогі, які ў будучым годзе адзначыць сваё дваццацігоддзе, нязменна вырашаюцца на аснове прынцыпаў узаемнай выгады, павалі, да нацыянальных інтарэсаў і таварыскай узаемадапамогі.

Узаемавыгаднае супрацоўніцтва сацыялістычных дзяржаў дае выдатныя вынікі. Краіны, якія з'яўляюцца членамі СЭУ, цяпер уяўляюць сабой раён свету, які хутка развіваецца ў індустрыяльных адносінах. У 1951—1966 гадах сярэднегадавыя тэмпы росту прамысловай вытворчасці ў гэтых краінах склалі 10,5 працэнта, а яе аб'ём павялічыўся больш чым у пяць разоў. За той жа перыяд вытворчасць у капіталістычных краінах узрасла ў 2,4 раза.

Савецкі Саюз, які побач з багацейшымі сыравіннымі рэсурсамі мае высокаразвітую індустрыю, аказвае значнае садзейнічанне братамі краінамі ў развіцці іх прамысловасці. Ён дапамагае ім у будаўніцтве, рэканструкцыі і расшырэнні прыкладна 1 400 прадпрыемстваў і іншых аб'ектаў прамысловасці, транспарту і сувязі. У сваю чаргу, СССР атрымае з краін — членаў СЭУ ў бягучым пяцігоддзі (1966—1970) больш тысячы камплектаў абсталявання для прадпрыемстваў хімічнай, лёгкай і іншых галін прамысловасці.

Асаблівую ролю ў эканамічным супрацоўніцтве краін СЭУ адыгрывае ўзаемавыгадны гандаль. Адным з буйнейшых гандлёвых партнёраў СССР сярэд сацыялістычных краін з'яўляецца Чэхаславакія. Наша краіна пастаўляе ў ЧССР збожжа, нафту, драўніну, значную колькасць пракату, медзі, свінцу, апатытавага канцэнтрату, а таксама машыны і абсталяванне. Калі б усе гэтыя тавары Чэхаславакія купляла ў капіталістычных краінах, ёй давялося б за апошні 12 год затраціць 3,5 мільярда долараў. ЧССР, у сваю чаргу, з'яўляецца буйнейшым пастаўшчыком у Савецкім Саюзе не толькі машын, але і тавараў шырокага ўжытку.

Цяпер у сацыялістычных краінах вядзецца вялікая падрыхтоўчая работа па кардынальнай народнагаспадарчых планаў на 1971—1975 гады.

Узаемная дапамога і падтрымка з'яўляецца гарантыяй паспяховага рашэння народнагаспадарчых праблем у кожнай сацыялістычнай краіне, умацавання пазіцыі і аўтарытэту сацыялізма на міжнароднай арэне.

Л. ПРОКША.

А. СЕРБІН.

У Мінску прайшлі Дні Гомельскай вобласці. НА ЗДЫМКАХ: 1. «Українская сюіта» ў выкананні танцавальнай групы народнага ансамбля песні і танца Палаца культуры чыгуначнікаў імя Ул. І. Леніна. 2. Спявае Н. Катлярчук (г. Гомель). Фота І. СТЭЦА.

ПАД ВЭЛЮМАМ АБ'ЕКТЫЎНАСЦІ

Каму даводзіцца на працягу нейкага перыяду час ад часу перагортаць старонкі буржуазнага друку або выпадкова чуць замежную радыёстанцыю, той не можа не заўважыць, што нашы ідэйныя ворагі не рубяць, як некалі, з пляча. Атруту, якую яны падсоўваюць чытачу або слухачу, загортаюць, як цукерку, у прыгожую паперку. Калі чытаеш такі «твор», ствараецца ўяўленне, што аўтар яго — шчыры абаронца справядлівасці, гуманізму, дэмакратыі і ўвогуле ўсяго прагрэсіўнага. І факты, якія прыводзяцца, выглядаюць праўдзівымі. Яны нават узяты з жыцця. А часам ён, здаецца, і ўвогуле нічога не хоча. Проста паведамляе аб'ектыўную праўду, як добры рыцар.

Надаўна адзін такі «рыцар» прыслаў з-за мяжы ў Мінск свае творы з надпісам: «Любімай майй бібліятэцы імя Ул. І. Леніна, у якой я многа правёў часу, калі быў студэнтам літаратурна-лінгвістычнага факультэта Вышэйшага педагогічнага інстытута (1933—1936 гг.)» і на другой кніжцы: «Бібліятэцы Ул. І. Леніна з пашанай і прыемнымі ўспамінамі маладосці».

Чаму ж чалавек, які любіў свой край, шанаваў беларускую літаратуру і сам стаў на шлях літаратара, апынуўся за мяжой?

Тут сёе-тое ў паводзінах К. (не будзем пакуль называць яго прозвішчам) можна зразумець. У 1937 годзе яго, студэнта 4 курса, арыштавалі і пасадзілі ў турму. Можна, ён і не быў вінаваты. Скажам толькі, што такія, як К., у той час не былі выключэннем. Але калі пачалася вайна, сапраўдныя патрыёты адклалі ў бок свае асабістыя крыўды і пайшлі на фронт, у партызаны змагацца з лютым ворагам Радзімы. К. гэтага не зрабіў. Ён падаўся да ворага.

Не было з К. акупантам вялікай карысці. У сваіх вершах паэт крыўдаваў на лёс, на загубленыя гады. Толькі час ад часу, каб паказаць, што ён усё ж недарма есць хлеб «добрачынцаў-вызваліцеляў», друкаваў радкі накшталт:

Ноч адышла. Паказалася
сонца—
Мы сустрэаем шчаслівы
дзень.

Гэта было напісана ў 1943 годзе. Цемра ночы тады густа засцілала край. Акупант люта помсціў за свае страты пад Масквой і Сталінградам. Стагналі нявінныя ахвяры ў Трасцянецкіх і Калдычовых, палалі беларускія вёскі. У агні курчыліся старыя і малыя.

Адначасова акупант не грэбаваў і дапамогай адшчапенцаў, якія ў такі цяжкі для свайго народа час заняліся сваімі крыўдамі. Каб паказаць «усходнім патрыётам» узоры заходняй культуры, у маі 1943 года іх, у тым ліку і К., вязуць на экскурсію ў фашысцкае лагера. Паездка натхніла К. на такія радкі:

Цябе, Берлін, я зараз
пакідаю,
А ўсю тваю суровую красу,
Як цвет садоў квітнеючага
мая,
У родны край шчасліва
панясу.

Праз год воіны Савецкай Арміі і беларускія партызаны выкінулі за межы Беларусі ўсю гэту «суровую красу». За мяжой апынуліся і «ўсходнія патрыёты».

Але будзем памяркоўнымі. Можна, каб не тая крыўда, якую перажыў К., не было б гэтай «красы», гэтых ганебных вяршаваных радкоў. Забудзем іх.

Шмат хто з тых, каго напачатку лёс К. і хто ў час гітлераўскай акупацыі друкаваў свае творы ў фашысцкіх выданнях, выракліся ўсяго, што было напісана ў момант неразважлівай злосці або страху за жыццё.

Адзін з сяброў К., які жыве ў нашай краіне, працуе, як да вайны, настаўнікам і піша неблагія вершы, аднойчы сказаў шчыра пра сябе:

— Паэта Лявона Случчаніна даўно няма...

К. не зрабіў так. Не пераацаніў свае адносіны да сучаснасці ў свеце змен у нашым жыцці. Наадварот, сваім літаратурным крэда ён зрабіў помсту.

Калі чытаеш кніжкі, дасланыя ў бібліятэку імя Леніна, некалі мімаволі з'яўляецца думка: а можа, і не выпадкова ў 1937 годзе К. трапіў за краты? Нельга думаць, што ў той час былі арыштаваны толькі нявінныя. Ворагі былі. І гэта паказала вайна. Некаторыя з іх засталіся на свабодзе і пачалі шкодзіць адкрыта.

Летам 1944 года, у дзень вызвалення Віцебска, мне трапіла ў рукі некалькі нумароў газет, што выдавалі акупанты для насельніцтва. На старонках іх я бачыў прозвішчы людзей, якія не выклікалі да вайны ні ў каго з жыхароў Віцебска падзэрэння. А ў час акупацыі выявілася іх варожасць нутро.

«Уважлівае вывучэнне гісторыі горада пераконвае, што Віцебск у старажытнасці быў нямецкім горадам. Тут у раннія гістарычныя часы жылі готы і вандалы, а не славяне.

Віцебск зноў нямецкі. Не падлягае сумненню, што вяртанне старога горада, гістарычна і географічна звязанага з германскай культурай, з'яўляецца гістарычнай немізадай» — пісаў гісторык і дырэктар узорнай школы Віцебска Л. Брандт, які доўгія гады расказаў вучням зусім іншае пра гісторыю роднага горада.

А вось цытата з артыкула «Письменника і гісторыка» Юрка Віцьбіча «Чаму мы завёмся беларусамі»:

«Беларусы з'яўляюцца аднымі з чыстых прадстаўнікоў арыйскай расы. Чыстата нашай крыві і нашых традыцый будзе самым лепшым залогам у супрацоўніцтве вольных народаў Новай Еўропы».

І яшчэ адна цытата з другога артыкула Л. Брандта: «Бальшавікі старанна прыву-

чалі да так званай дэмакратыі і самакрытыкі. Гэтыя бальшавіцкія выдумкі заключаліся ў тым, што кожны лічыў сябе ў праве не выконваць загадаў, а абмяркоўваць іх. І цяпер яшчэ мы бачым нярэдка такія карціны: ва ўстанову або кабінет начальніка ўвільваецца натоўп людзей і крычыць. Ці ж гэта падобна на рускую стрыманасць? Не балбатаць трэба, а працаваць. Трэба таксама вучыцца ў нашых вызваліцеляў і сяброў немцаў высокай культуры і дысцыпліне. Загады не абмяркоўвае. Чым хутчэй засвоіць гэтую нямецкую рысу рускія людзі, тым лепш для іх».

Герой аўтабіяграфічнай паэмы К. Васіль Каліна выступае супраць існуючай улады. Ён нават «Маркса цёмную ідэю... у бок зусім адкінуў». Вучоны-геолаг, якому Васіль дапамагае ў час пошукаў багацця роднай зямлі, лічыць, што ўсе глупствы, якія гаворыць Васіль, адбываюцца таму, што ён «зьялены». Прафесар стараецца, каб юнак уцяміў, што

Адчынены шырока дзверы
Такім, як ты, ва ўсім абхваце,
Бясplatна вучаць, грошы
плацяць,
Якой жа хочаш ты халеры!

З рэдакцыі, куды студэнт-паэт паслаў свае вершы, ён атрымаваў адказ:

У вас варожыя ідэі,
Не разумееце эпохі...

Васіль не хоча задумацца над тым, што яму гавораць і тлумачаць. Ён працягвае сваё. Старога прафесара ён лічыць дзіваком, а калі дэдаваецца, што вучонаму прапаноўваць камандзіроўку ў Парыж, вырашае выкарыстаць абставіны, каб перабрацца ў «вольны свет».

Васіль пачаў: «Маю ідэю
Мне выказаць прыйшла пара,
Я думку ў сэрцы сваім
грэю—

Вам трэба мець
сакратара...
Камандзіроўку мне і вам —
І засталіся б разам там».

І не выпадкова героя паэмы, як і аўтара, затрымалі, каб спытаць: чаго гэта ён хоча бегчы з радзімы за мяжу?

Але не будзем гадаць, што сталася б, каб зрабілі так ці інакш. Мінула ўжо не вернеш. Цяпер, шмат гадоў пасля вайны, лёгка разважаць, маўляў, трэба было перад вайной таго браць за каўнер, а не гэтага, ці ўвогуле нікога не трэба было чапаць і г. д. Абстаноўка была складаная. Адзіная ў свеце Краіна Саветаў знаходзілася ў капіталістычным варожым акружэнні. Вораг быў хітрэйшым, чым сямю-тату здавалася. Ён умеў ашукваць, змятаць сляды. І напад на нашу краіну зрабіў вераломна.

Зразумела, што прад'явіць рахунак свайму сумленню, зрабіць з гэтага адпаведныя вывады — абавязак чалавека, які лічыць, што даражэй за ўсё яму край, «дзе змалку рос».

А К. дзяўбе адно і тое ж:

Не загіць старыя раны,
Ніколі крыўда не засне.

На ўсе падзеі ён глядзіць праз акуляры той самай асабістай крыўды. Наша адступленне ў 1941 годзе, выкліканае вераломным нападам гітлераўцаў, К. тлумачыць так:

Народ кідаў на землю

зброю.

Вось Гітлер з гэтай

дапамогай,

З надзвычай хуткай

перамогай,

Стаў героем пад Масквой.

Хто-хто, а ўжо К. меў поўную магчымасць прачытаць у гітлераўскіх выданнях для насельніцтва перакладзены на беларускую мову артыкул з газеты «Фолькішэр Беобахтэр» ад 2 жніўня 1941 года, у якім гаварылася: «У Савецкім Саюзе мы маем справу з ворагам, які змагаецца з упартай лютасцю, з цвёрдасцю, яшчэ да таго часу нам не знаёмая».

Пераболшаванне сваёй асобы, сваіх пакут і недавер да людзей, да свайго народа нарэзлі такія радкі:

Я надта мала людзям веру,
Бо мала добрых, больш
благіх.

Усю гісторыю Савецкай краіны ад Вялікага Кастрычніка да самай вайны К. хоча прадставіць змрочнай эпохай, у час якой працаваў толькі адзін орган Савецкай улады — служба бяспекі.

Уласны згвізм, нацыянальная абмежаванасць так уеліся ў косякі, што нават у радках, напісаных праз 20 гадоў пасля разгрому гітлераўскіх орд, адчуваецца жаль, што Гітлеру не ўдалося здзейсніць план «Барбароса».

Калі б не Гітлера памылка,
Была б вусатаму магілька.

А што было б, калі б Гітлер не зрабіў памылкі, каб гітлераўскім ордэмам удалося здзейсніць свае планы? Што было б з нашым народам, яго культурай? Гэта не трывожыць «усходняга патрыёта». Можна таму, што ў той час, калі гітлераўцы палілі бясцэнныя скарбы бібліятэкі імя Леніна, у тым ліку і творы Янкi Купалы і Якуба Коласа, К. не быў пакрыўджаны акупантамі. Яго творы разам з творами яго сяброў выйшлі асобнай кніжкай «Песняры Случчыны».

За пасляваенныя гады паліцыя бібліятэкі імя Леніна ў Мінску запоўнілася цудоўнымі творамі савецкіх і замежных пісьменнікаў і паэтаў. К. робіць выгляд, што гэта яго не датычыцца, што ён у баку ад жыцця.

Ніякай радасці не маю
І мець назолу не хачу.
Схіляюся пад ценню гаю,
Не назалю чытачу.
Пішу паэму сам сабе.

Аднак паэму прыслаў у бібліятэку. Дзеля чаго? Каб пад вэлюмам аб'ектыўнасці і добрых намераў падсунуць чытачу, асабліва маладому, у скажоным святле даваенны, хоць і цяжкі, але гераічны і велічны час.

ШЧОДРАЯ ГУСТАТА ФАРБАЎ

АЛЕСЮ БАЖКО — 50 ГОД

Тры гады я працаваў з Алесем Бажко ў адной рэдакцыі. У той час ён пісаў паэму «Карвіга пакідае хутар», пачынаў працаваць над гістарычнай паэмай «Татры».

Каму даводзілася стаяць ля газетнага канвеера, ведае, што ўмовы рэдакцыі не найлепшыя для паэтычнай творчасці. Канвеер ёсць канвеер. На яго ўвесь час трэба кідаць усё новае і новае матэрыялы. Самому пісаць, арганізоўваць артыкулы, рэдагаваць, адказваць на пісьмы, гутарыць з наведвальнікамі. Алесь Цімафеевіч забяспечваў як належыць той частка рэдакцыйнага канвеера, ля якога стаяў. Выконваючы свае абавязкі, ён адначасова думаў пра герою сваёй паэмы, укладваў у думках радкі твора.

Часам ён, усміхаючыся, казаў ваму-небудзь з рэдакцыйных работнікаў:

— Паслухай...
І пачынаў чытаць тое, што вынасіў у думках.

У вольную хвіліну Алесь садзіўся за стол і запісваў радкі, якія нарадзіліся ў час рэдакцыйнай мітусні.

Запісаўшы, ён пачынаў крэсліць і перапісваць наоно. Непатрэбныя спісаньня аркушы паперы ён камячыў і кідаў у кош. Бывалі дні, калі такімі спісаньнямі пакамечанымі артыкуламі кош напуўнаўся даверху.

І вось перада мной на стала ляжыць прыгожа выданая кніжка паэм. Тых паэм, якія ствараліся ў віры працы і жыцця. Так, ведаю, ствараліся і аповесці «Перад вяртаннем» і «Позняе ворыва».

Цяпер Бажко працуе ў рэдакцыі газеты «Літаратура і мастацтва». Гэта яшчэ больш неспакойнае месца. Не мае паэт шчасця тых бардаў, якія ствараюць у цішы-

ні сваёй келлі. На рэдакцыйным стала яго аўтарскія рукапісы, а ў адной з шуфлядак — свае. Ён вымае іх, калі падпіша ў друк той рукапіс, што пойдзе ў чарговы нумар газеты, альбо калі забяжыш у яго рабочы пакой на хвілінку.

— Паслухай, — скажа і пачне чытаць радкі новага твора.

Шлях Алесь Бажко ў літаратуру, як і большасці пісьменнікаў, пачынаўся ў рэдакцыйных газет. У 1946 годзе ён быў салдат-франтавік, потым камсамольскі работнік, сеў за рэдакцыйны стол. У рэдакцыях, спачатку абласных газет, потым рэспубліканскіх выданняў, праляўся яго талент і цяга да літаратуры. Былы сялянскі хлопец з «крэсаў» у 1955 годзе паступіў у Літаратурны інстытут імя Максіма Горкага ў Маскве і скончыў яго.

У 1957 годзе Алесь напісаў аповесць аб жыцці працоўнага сялянства былой Заходняй Беларусі «Перад вяртаннем». У 1963 годзе Дзяржаўнае выдавецтва выдае другую кніжку пісьменніка — аповесць аб калектывізацыі заходніх абласцей Беларусі — «Позняе ворыва». Затым выходзяць паэтычныя творы «Карвіга пакідае хутар» і «Татры».

Алесь Бажко — аўтар шматлікіх публіцыстычных артыкулаў і памфлетаў супраць буржуазных нацыяналістаў, якія супрацоўнічалі з гітлераўскімі акупантамі, а цяпер паклёпнічаюць на Радзіму за мяжой.

Чытач, як у нашай краіне, так і за мяжой, прыхільна прымае творы Алесь Бажко. Мне даводзілася не раз быць з ім на сустрэчах з рабочымі, студэнтамі, чытачамі бібліятэк. Прыемна было ба-

чыць, з якой цікавасцю слухалі людзі ёмкае, дасціпнае слова пісьменніка.

Добрае слова сказала аб творчасці Бажко і крытыка. Аднак тут я зусім згодзен з Алесем Лойкам, які ў 9 нумары «Польмя» за гэты год піша:

«Паэмы Бажко, мне здаецца, увогуле ў нас недаацэнены. Паэтычны дар гэтага пісьменніка проста прыродна-эпічны. Ён — у шчодрой густаце фарбаў, у неспешлівасці мазка, у нетаропкасі фразы, у самой апавядальнасці інтанацыі. Прычым, у паэта зноў жа прыроднае адчуванне каларытнага і народнага слова, вялікі запас народна-гутаркавай фразеалогіі, народна-сіntaxічных канструкцый. Можна сказаць і аб майстэрстве ў А. Бажко дыялога і рэплік, маналогаў пры дастаткова глыбокім пранікненні ў псіхалогію герояў, якая ў саміх гэтых дыялогах і рэпліках выяўляецца. У гэтым усім выяўлена мастацкая сіла А. Бажко-як эпіка, якая і абумовіла каларыт, прывабнасць паэм «Карвіга пакідае хутар», «Татры».

Алесью Бажко спойнілася 50 год. Век, у якім прыходзіць сталасць і майстэрства. Можна спадзявацца, што яшчэ не адным паэтычным і праявітым творам Алесь Цімафеевіч узбагаціць нашу родную літаратуру.

Л. П.

ЗНАЁМСТВА АДБЫЛОСЯ

Камерны аркестр Белдзяржфілармоніі — адзін з новых творчых калектываў, што ўзніклі ў юбілейным годзе. У яго складзе — маладыя выканаўцы, якія нядаўна скончылі Беларускаю кансерваторыю. Страсны прапагандыст класічнай і сучаснай музыкі, дыпламант міжнароднага конкурсу арганістаў, мастацкі кіраўнік і дырыжор аркестра кампазітар Алег Янчанка расказвае:

— Жаданне стварыць такі калектыў узнікла даўно. У адрозненне ад сімфанічнага камернага аркестра не патрабуе вялікай эстрады і можа выступаць не толькі ў вялікіх гарадах, але і ў далёкіх пасёлках. Таму цяжка пераацаніць яго значэнне ў справе музычнай прапаганды.

З маладым задорам і поўнай творчай аддачай пачаў работу новы калектыў. Цёпла быў сустрэты слухачамі яго першы канцэрт з твораў Вівальды, Карэлі, Пергалезі, у якім прыняла ўдзел народная артыстка ССРСР І. Архінава. Выдатная артыстка, якая выступала на многіх оперных сценах свету, дала высокую ацэнку аркестру і выказала жаданне сустрэцца з калектывам у будучых канцэртах.

У дні фестывалю беларускага мастацтва, прысвечанага 50-годдзю БССР і Кампартыі рэспублікі, камерны аркестр зрабіў вялікую паездку па рэспубліцы. Цяпер калектыў рыхтуе новую праграму з твораў Баха, Моцарта, Гайдна. Новыя творы для камернага аркестра ствараюць кампазітары рэспублікі.

Г. ГЛАЙХЕНГАУЗ.

ДЭМАНСТРУЮЦЬ МАЛАДЫЯ МАСТАКІ

У Дзяржаўным мастацкім музеі БССР адкрылася выстаўка «50 год ВЛКСМ». Тут і карціны, і скульптурныя кампазіцыі, і малюнкi беларускіх мастакоў. Людзі старэйшага пакалення ідуць сюды, каб сустрэцца са сваім камсамольскім юнацтвам, а юнакі і дзяўчаты — каб навучыцца ў іх камуністычнаму подзвігу. І самі ўдзельнікі выстаўкі — бацькі і дзеці. Настаўнікі і вучні выставілі свае творы побач: народны мастак БССР В. Цвірка і Л. Шчымеў, народны мастак БССР А. Бембель і А. Веліксаў, А. Малишэўскі і В. Сумараў.

Майстры разца і пэндзля звяртаюцца да вобраза арганізатара Саюза камуністычнай моладзі Ул. І. Леніна і прысвячаюць яму свае палотны і скульптуры. Вось «Уладзімір Ільіч і Надзежда Канстанцінаўна гутарыць з дзецьмі ў Горках». Карціна Я. Ціхановіча напісана даўно, але яе паказалі на маладзёжнай выстаўцы, таксама як і палатно А. Гугеля «Ленін гутарыць з раненымі чырвонаармейцамі».

Прапагандыстам ваеннага подзвігу называюць мастакі жывапісца Б. Аракчэва. Герайчын тэме грамадзянскай вайны прысвечана яго дыпломная карціна «Этапы вялікага шляху». А побач з ёю адна яе карціна — «Нашы прыйшлі», якая расказвае аб баявой дружбе воінаў і партызан. Скульптар Н. Злотнік прадставіла кампазіцыю «Сын палка» — скульптура падлетка ў шынляі, які прыпаў шывакой да шыі баявога каня. Кампазіцыя М. Бельскага «Расставанне» — яркая ілюстрацыя да песні «Дан прызак ему на запад».

Многія аўтары звярнуліся да сельскага жыцця і знайшлі захапляючыя тэмы і сюжэты для сваіх твораў. Вельмі лірычная «Дзяўчына са сланечнікам» у маляўнічай карціне Н. Шчаснай.

Лепшыя творы з гэтай выстаўкі будуць экспанавацца ў Маскве на Усеаюзнай выстаўцы, прысвечанай слаўнаму юбілею Ленінскага камсамола.

М. СМІРНОУ.

НА ЗДЫМКУ: у зале выстаўкі.

ТРОЕ Ў ЗБОРНАЙ СВЕТУ

Тры савецкія футбалісты — Леў Яшын, Альберт Шасцярнёў і Слава Метрзвёл ўключаны ў склад зборнай свету, якая сустрэнецца ў лістападзе ў Рыо-дэ-Жанейра з двухкратнымі чэмпіёнамі свету — спартсменамі зборнай каманды Бразіліі.

Спецыяльная камісія Міжнароднай федэрацыі футбола, якая засядала ў мексіканскім горадзе Гвадалахара, назвала імя нацыянальнай мацнейшых майстроў скуранага мяча, якія правядуць гэты матч у азнаменаванне дзесятай гадавіны перамогі бразільцаў на чэмпіянаце свету ў Швецыі.

Вось іх імёны: Яшын, Мазуркевіч (Уругвай), Перфума (Аргенціна), Шасцярнёў, Шульц (ФРГ), Масаліні (Аргенціна), Гуінтана (Чылі), Слч (Венгерія), Бекенбаўэр (ФРГ), Оверат (ФРГ), Озім (Югаславія), Метрзвёл, Амансія (Іспанія), Альберт (Венгерія), Фаркаш (Венгерія) і Джайч (Югаславія).

РЕДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ.

НАШ АДРАС:

МІНСК,
ЛЕНІНСКІ ПРАСПЕКТ, 77

ТЭЛЕФОНЫ: 6-19-31, 6-97-92, 6-18-88, 3-13-15.

ЮБІЛЕЙНЫ КАМСАМОЛЬСКІ

33 савецкія паштовыя маркі і памятны блок «50 год ВЛКСМ», якія адлюстроўваюць слаўную гісторыю Ленінскага камсамола, укладзены ў мастацкі клясер-сувенір, выпушчаны да юбілею калектывам Першай Узорнай друкарні імя Жданава.

У клясер уключаны паштовыя мініяцюры з партрэтамі камсамольцаў-герояў Вялікай Айчыннай вайны: Юрыя Смірнова, Аляксандра Матросова, Барыса Сізова, Васіля Клачкова, маладагвардзейцаў, маркі, якія адлюстроўваюць працоў-

ныя подзвігі камсамольцаў першых пяцігодак, мініяцюра з рэпрадукцыяй вядомай карціны Барыса Ігансона «Рабфак ідзе» (1928 год) і рад іншых.

Да юбілею камсамола Цэнтральнае філатэлістычнае агенцтва выпусціла таксама спецыяльныя тэматычныя пакеты паштовых марак «50 год ВЛКСМ», «Маладосць Краіны Саветаў», «Юнацкія спартыўныя гульні», «Міжнародныя спартыўныя спаборніцтвы», «Алімпійскія гульні ў Мехіка».

М. ВАСЮНЬКІН.

ГУМАР

— Гэтая наша суседка зусім не выхаваная асоба. Я мяне сустрэне, дык дзесяць разоў потым азірнецца.

— А адкуль ты ведаеш?

— Тата, што такое план горада? — пытае сын бацьку-турыста.

— Гэта такі ліст паперы, а якім лягчэй заблудзіць.

Студэнтка просіць бацькоў прыслаць ёй грошай, каб заплаціць за кватэру. Замест грошай прыходзіць тэлеграма:

«Толькі пасля палучкі. Пакуль што тысяча пацалункаў. Бацькі».

На другі дзень бацькі атрымліваюць тэлеграму ў адказ:

«Дзякую за пацалункі. Цудоўная ідэя. Гаспадар цалкам задаволены».

— Твой муж да цябе ўважлівы?

— Яшчэ як! Суседзі пачынаюць ужо сумнявацца, што ён мне — муж.

Заходзіць гутарка пра імітатараў крыку жывёл.

— Гэта што! — заяўляе пан Крышчэжык. — Вось у мяне ёсць прыцэль, як закукарэкае, дык адразу сонца ўзыходзіць.

— Абвінавачаны, чаму вы ўдарылі нагой сваю жонку?

— Бачыце, яна дзесяць гадоў запар называла мяне аслам. Дык я нарэшце і паверыў.